

ВІДЗИВ

офіційного опонента доктора педагогічних наук, професора, академіка НАПН України, декана факультету педагогіки і психології НПУ імені М.П. Драгоманова Бондаря Володимира Івановича на дисертаційне дослідження Ситар Іванни Валеріївни «Розвиток теорії та технологій наукового управління за загальноосвітніми навчальними закладами в Україні (1991-2016 роки)», подане на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.06 – теорія і методика управління освітою

Звернення до історико-педагогічних досліджень недалекого минулого незалежної Української держави, розвитку її освіти і науки є цілком природним, закономірним, теоретично й методологічно доцільним, об'єктивно зумовленим реформаторськими змінами, які відбуваються в освіті.

Як засвідчує аналіз з позицій предмета дослідження робіт, виконаних в досліджуваний період, сприяли розв'язанню назрілих проблем у різних галузях педагогічної науки й освітянської практики, зокрема теорії й технології управління різними типами шкіл загальноосвітніх навчальних закладів.

У меті дослідження зазначено, що автор прагне виявити витoki і джерела становлення й особливості подальшого розвитку вітчизняної наукової школи з проблем управління впродовж 1991 – 2016 р.р., спрямованих на майбутнє нової української школи. Висловлену думку підтверджує, в основному, дисертаційна робота Ситар Іванни Валеріївни.

Доцільність і практичну значущість дисертаційної роботи підтверджує і той факт, що вона виконана відповідно до плану наукової роботи Центрального інституту післядипломної педагогічної освіти ДВНЗ «Університет менеджменту освіти» НАПН України за темою «Технології підготовки керівників відділів освіти до освітньої політики», пройшла належну апробацію у закладах вищої освіти, а також спирається на ґрунтовну джерельну й архівну базу, оприлюднена у фахових часописах, наукових збірниках, у виданнях іноземних держав, в доповідях на науково-методичних

конференціях, школах молодого науковця (Івано-Франківськ (2015 р.), Херсон (2016 р.).

Дослідження Ситар І. правомірно дало можливість стверджувати, що за роки незалежності України почали формуватися осередки науковців з управління ЗНЗ за ознакою їх регіональності на наукових базах університетів, що в подальшому за комплексного критеріального аналізу праць учених можна виявляти авторські наукові школи з проблем управління освітою, наприклад, наступних регіонів: Київського (В. Бондар, Л. Ващенко, Л. Даниленко, Л. Калініна, В. Маслов, В. Олійник, З. Рябова, Г. Тимошко та ін.); Луганського регіону (Т. Сорочан, Е. Хриков, В. Шевченко); Харківського регіону (Г. Єльнікова, В. Приходько, І. Прокопенко) та інші регіональні центри з дослідження проблем управління освітою в різних областях України.

Автор дисертації взяла на себе велику відповідальність за розв'язання мало дослідженої проблеми становлення, розвитку та моніторингу значимості вирощування в Україні лідерів – організаторів наукових шкіл з управління освітою в цілому та зокрема найбільш масовими в сфері освіти загальноосвітніми навчальними закладами як інституціями з підготовки резерву абітурієнтів для середніх та вищих навчальних закладів різної професійної спрямованості

Особливу увагу дослідниця правомірно приділяє детальному розгляду дисертації В.О. Сухомлинського «Директор школи – керівник навчально-виховної роботи», захищеної ним на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук в 1955 р., яка стала стимулом і основою для розроблення автором власної педагогічної системи відомої за межами України.

Праці відомого директора сільської Павлиської школи В.О. Сухомлинського склали вагомий внесок у розвиток вітчизняної теорії та практики управління ЗНЗ, де, як відмічає дослідниця, головна увага була спрямована на ключові питання контролю і керівництва навчально-виховною

діяльністю педагогічних колективів шкіл, що відповідало вимогам та історичним умовам керівництва державою тих часів.

Продовження становлення української наукової школи, розвитку теорії та практики управління у 80 – 90 роках зв'язана з працями В. Алдірова, В. Бондаря, Н. Островерхової, В. Пікельної, Є. Хрикова, Л. Даниленко, В. Олійника, Г. Єльнікової, Л. Ващенко та багатьох інших.

Серед різноманітних напрямів наукових досліджень 90^{их} років ХХ ст. автор дисертації обґрунтовано визначає найбільш помітні з питань демократизації і гуманізації управління школою, інформаційних технологій забезпечення управління школою, визначення та систематизації змісту професійної компетентності керівників установ і закладів освіти, технологій та діагностики її рівнів, а також підвищення ефективності навчання керівників у системі післядипломної освіти тощо.

Разом з тим, як відзначає дисертантка, питання ефективної фінансово-економічної та маркетингової діяльності в ринкових установах, методології прогнозування розвитку освітньо-управлінської діяльності, соціально-психологічні аспекти управління школою об'єктивно вимагали більш поглиблених досліджень та уваги науковців, організаторів системи освіти.

Головна увага змісту другого та третього розділів дисертаційної праці І. Ситар була зосереджена на аналізі тематичної спрямованості та якості наукових праць вчених досліджуваного періоду (2001 – 2016 р.р.) з проблем теорії і технології управління ЗНЗ, що були виконані в ХХІ століття (2001 – 2016 р.р.).

Серед 150 дисертаційних робіт, виконаних в цей період, значна увага дослідників була спрямована на вирішення питань керівництва школою, покращенням виховної роботи з учнями, організації підвищення професійної компетентності директорів шкіл та їх заступників в нових умовах тих часів.

Заслуговує на увагу зроблений І. Ситар аналіз досліджень, проведених Л. Карамушкою з проблем психології, Т. Сорочан з теорії та практики підготовки керівників шкіл до управлінської діяльності, Л. Кравченко з

підготовки менеджерів освіти, Л. Ващенко з управління інноваційними процесами, Л. Онищук з питань гуманізації управління, С. Ніколаєнком з методології управління інноваційними процесами в Україні, Т. Роговою з персоналізованого підходу в управлінні, Л. Калініною з інформаційного забезпечення управління, Г. Єльніковою з теорії та технологій адаптивного управління та іншими вченими. Аналіз фундаментальних праць з позицій виокремлення найбільш суттєвих теоретичних та технологічних здобутків свідчить про достатню наукову компетентність автора дисертації та здатність до об'єктивного оцінювання, до аналізу й узагальнення різнопланової інформації.

У заключному розділі своєї праці І. Ситар докладно аналізує дослідження науковців з управління ЗНЗ, що були виконані протягом другого десятиріччя ХХІ століття. Серед робіт цього періоду особливу увагу у своїй дисертації здобувачка правомірно приділяє дослідженням О. Боднар з теорії та методики аналітично-експериментальної діяльності в ЗНЗ, Н. Клокар з проблем теорії та практики управління інститутами післядипломної освіти, Л. Назаренко з концептуалізації управління ЗНЗ, З. Рачкової з маркетингового управління в системі освіти, Г. Тимошко з проблем організаційної культури керівників шкіл. На основі їх аналізу І. Ситар робить висновки про посилений суспільний попит на високий кваліфікаційний, адміністративно-професійний рівень управлінських кадрів в освітній сфері та їх функціональну компетентність відповідно до сучасного етапу розвитку теорії і технологій управління та педагогічного менеджменту.

Типологія науково-дослідних об'єднань в гуманітарній сфері, в т.ч. в педагогіці, зокрема в управлінні тільки починає розроблятися.

У випадку предмета й мети дослідження, приведеного Ситар Іванною Валеріївною, здійснена спроба введення поняття наукова школа з управління ЗНЗ в Україні. Якщо так, тоді можна класифікувати наукові школи за географічним принципом: наприклад, Черкаська наукова школа глибинної психології Т.С. Яценко, за вузьким напрямом наукових досліджень – наукова

школа академіка Бондаря Віт. Ів. з проблем інклюзивного навчання дітей з особливими змінами фізичного чи психічного розвитку в загальноосвітніх закладах (дитячих садочках, в загальноосвітній середній школі).

Назвавши наукову школу з управління як школу управлінців, що вивчають проблеми управління конкретно у загальноосвітніх навчальних закладах, дисертантка розділяє роки від 1960 до 2016 р.р. за декадами, прослідковуючи, як змінювалася тематика дослідження залежно від освітньої політики держави, від входження в структуру педагогічної науки (шифр 13.00.01) до спеціальності управління освітою, як цілісної системи, об'єктом уваги в якій обирає ЗНЗ за шифром 13.00.06 – теорія і методика управління освітою.

За цього Іванна Валеріївна приймає правильне гіпотетичне припущення про те, чи можна називати науковою школою таке явище, коли під керівництвом вченого вийшло декілька десятків дисертацій, але за різними напрямками управління. Найчастіше це епізодичні наукові праці, що не мають свого тематичного продовження в магістратурі, аспірантурі, докторантурі. Що це дає науці?

Як відомо, наукова школа – це феномен науки, тривала співдружність науковців, що сформувалася під керівництвом успішного вченого – лідера.

Доречно привернути увагу до мети дослідження як кінечного наукового результату та впровадити його подальший розвиток теорії й практики управління чи нового етапу становлення й функціонування наукової школи з проблем управління ЗНЗ в Україні.

Сформульована в дисертації (С. 23) й авторефераті (С. 3) мета, як складові завдань дослідження – аналітичне узагальнення й критеріальне оцінювання праць вчених-управлінців, що сприяло становленню вітчизняної школи з проблем управління впродовж 1991 – 2016 р.р.

Не відомо, з неуважності кого у назві теми дисертації предмет дослідження власне відсутній, а в її тексті й авторефераті він присутній як

становлення та розвиток вітчизняної наукової школи з проблем управління загальноосвітніми навчальними закладами.

Якими ж критеріями авторка дисертації визначала належність вчених до вітчизняної наукової школи з управління, що розвивалася в умовах незалежної України 1991–2016 р.р.? Чому не здійснювалася спроба виявлення авторських шкіл у досліджуваній період за певними педагогічними ознаками належності до наукових лідерів вчених, вирощених у авторських наукових школах з управління впродовж кінця ХХ початку ХХІ сторіччя.

В цілому позитивно оцінюючи наукове дослідження і великий обсяг аналітично опрацьованих І.В. Ситар першоджерел з проблем теорії та технологій управління ЗНЗ, вважаємо можливим і необхідним зробити узагальнені зауваження та побажання на майбутнє.

У заключному розділі та висновках дисертації недостатньо повно обґрунтовані й рекомендовані перспективні напрями розвитку вітчизняних наукових шкіл з різних проблем управління та керівництва ЗНЗ за браку необхідного досвіду автора дисертації.

Визначена у дисертації періодизація етапів становлення наукової школи з управління ЗНЗ потребує більш ґрунтовної аргументації відповідно до вимог наукової історіографії.

В цілому цікава і потрібна для праці таблиці «Узагальнених показників аналізу головних напрямів репрезентативної кількості наукових досліджень...» дещо дискусійна, в якій здійснений перелік наукових проблем, що досліджувались продовж 1991–2016 р.р. і форма узагальнення досліджень: дисертація чи монографія та їх кількість по різних роках досліджень.

У дисертації не завжди коректно розкрито науковий внесок конкретних вчених у розвиток теорії та технології управління ЗНЗ, роботи, що аналізуються, не завжди включалися у список літератури.

У додатки дисертації слід було б внести певний список першоджерел з проблеми дослідження, що мали б практичну користь та допомогу для науковців.

У роботі в цілому та авторефераті мають місце огріхи термінологічного та стилістичного змісту, що потребували деякої редакції. У назві теми є зайвим слово «наукового», бо в дисертації йдеться про наукове забезпечення управління школою.

Зроблені нами зауваження та побажання не зменшують загальну наукову значимість і відповідну практичну цінність дисертаційного дослідження, проведеного І.В. Ситар, а її автор заслуговує присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.06 – теорія і методика управління освітою (011 – освітні, педагогічні науки).

Офіційний опонент
доктор педагогічних наук, професор,
дійсний член НАПН України,
декан факультету педагогіки і психології
НПУ імені М.П. Драгоманова

